

Ehdoton haaste: Väylä rodulliseen syrjintään valamiehistövalinnassa Yhdysvalloissa?

Sosiaalitieteet
Kandidaatintutkielma

Laatija:
Tara Heilakka

26.5.2025
Turku

Kandidatutkielma

Oppiaine: Sosiaalitieteet

Tekijä(t): Tara Heilakka

Otsikko: Ehdoton haaste: Väylä rodulliseen syrjintään valamiehistövalinnassa Yhdysvalloissa?

Ohjaaja: Yliopistonlehtori Michael Laakasuo

Sivumäärä: 30 sivua, 1 liites.

Päivämäärä: 26.5.2025

Tämä kandidaatintutkielma tarkastelee sitä, millä tavoin Yhdysvaltain rikosoikeudellisissa valamiehistövalinnoissa ilmenee rodullista syrjintää ja miten ehdottomat haasteet (engl. peremptory challenges) voivat olla osallisena tähän ilmiöön. Tutkimuksen ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä on, ilmeneekö valamiehistöjen koostumuksessa rodullista syrjintää. Toisena tutkimuskysymyksenä on, miten oikeustapaukset, erityisesti *Batson vs. Kentucky* (1986), ovat rajoittaneet ehdottomien haasteiden käyttöä syrjivällä tavalla. Kolmantena tutkimuskysymyksen avulla analysoidaan, millä tavoin ehdottomia haasteita on edelleen käytetty rodullisten vähemmistöjen poissulkemiseen valamiehistöistä.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimii kriittinen rotuteoria, joka tarkastelee rodun ja vallan yhteiskunnallista rakentumista sekä lain roolia rakenteellisen epätasa-arvon ylläpitäjänä. Aineistona käytetään oikeustapauksia, tieteellisiä artikkeleita ja empiirisiä tutkimuksia. Lopullinen aineistoni koostuu seitsemästä tutkimusartikkelista ja kahdesta kirjasta. Tutkimuksen menetelmä perustuu kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, erityisesti sen integroivaan tyyppiin.

Tutkimustulokset osoittavat, että valamiehistöjen koostumuksessa erityisesti mustat ovat edelleen aliedustettuina. Vaikka *Batson*-ratkaisu loi oikeudellisen kehyksen syrjinnän vastustamiselle, sen käytännön vaikutus on osoittautunut rajalliseksi. Ehdottomia haasteita käytetään mahdollisesti yhä keinona syrjiä vähemmistötaustaisia ehdokkaita, perustellen valinnat näennäisen neutraaleilla syillä. Kriittisen rotuteorian näkökulmasta tämä ilmentää rakenteellisen rasismin jatkuvuutta oikeusjärjestelmässä. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että nykyiset oikeudelliset keinot eivät riitä estämään syrjiviä käytäntöjä. Valamiehistövalinnan oikeudenmukaisuuden turvaamiseksi tarvitaan sekä lainsäädännön uudistamista että viranomaisten vahvempaa vastuuta tasa-arvon toteutumisesta.

Avainsanat: ehdoton haaste, valamiehistö, rodullinen syrjintä, kriittinen rotuteoria

Tekoäly selvitys: Tekoälyä on käytetty opinnäytteentyössä oikeinkirjoituksen tarkistamiseen sekä lauserakenteiden selkeyttämiseen.

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Teoreettinen viitekehys	7
2.1	Käsitteellinen tausta	7
2.2	Kriittinen rotuteoria	7
2.3	Rotu ja valkoinen valta	10
3	Tutkimusasetelma	13
3.1	Asetelma	13
3.2	Menetelmät	13
3.3	Tutkimusaineisto	14
4	Rotu, valamiehistöt ja oikeuden tasa-arvo	16
4.1	Valamiehistöjen koostumuksen epätasa-arvo	16
4.2	Batson-testi ja oikeuskäytännön rajoitteet	20
4.3	Ehdottomien haasteiden käyttö syrjivänä välineenä	23
5	Johtopäätökset	27

1 Johdanto

Rodullinen syrjintä Yhdysvalloissa on laaja ja merkittävä aihe, joka kytkeytyy oikeusjärjestelmän oikeudenmukaisuuteen ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Yhdysvaltain perustuslain 14. lisäys muodostaa keskeisen oikeudellisen perustan yhdenvertaisuuden vaatimukselle (Frampton 2018). Yhdysvalloissa käytetään tuomioiden päättämiseen valamiehistöjä. Valamiehistön tehtävänä on varmistaa reilu ja puolueeton oikeudenkäynti. Valamiehistö muodostuu usein kahdentoista henkilön ryhmästä. Historiallisen ja yhteiskunnallisen kehityksen myötä on kuitenkin noussut esiin kysymyksiä siitä, miten rodulliset ennakkoluulot ja syrjivät käytännöt ovat vaikuttaneet valamiehistön muodostamiseen. (Jonakait 2003, 3–4.) Aihe on ollut jo pitkään ajankohtainen Yhdysvalloissa, jossa keskustelu oikeusjärjestelmän rodullisesta puolueellisuudesta on ollut voimakkaasti esillä. Tutkimusaiheen tärkeyttä korostaa myös se, että valamiehistön koostumus voi vaikuttaa merkittävästi oikeudenkäyntien lopputuloksiin ja yksilöiden kokemaan oikeudenmukaisuuteen. (McGuffee, Garland & Eigenberg 2007; Equal Justice Initiative 2021.)

Valamiehistön valintaprosessi Yhdysvalloissa on keskeinen osa maan oikeusjärjestelmää. Valintaprosessi pyrkii takaamaan tuomioistuinten puolueettomuuden ja kansalaisten osallisuuden oikeudenkäyntiprosessissa. Valamiehistön valinta alkaa laajasta maakuntakohtaisesta rekisteristä, josta satunnaisotannalla kutsutaan henkilöitä oikeuden istuntoon. Tämä ensimmäinen vaihe pyrkii varmistamaan, että valamiehistö edustaa laajasti yhteiskuntaa ja että osallistujat ovat mahdollisimman objektiivisiä. (Jonakait 2003, 19–21.) Keskeisin osa valintaprosessia on *voir dire* (ransk. kertoa totuus) -menettely, jossa sekä syyttäjät- että puolustusasianajajat esittävät kysymyksiä mahdollisille valamiehille. Prosessin tavoitteena on selvittää, onko yksittäisellä henkilöllä ennakoasenteita tai muita esteitä, jotka voisivat vaikuttaa heidän puolueettomuuteensa. Kyselyvaiheen aikana asianajajat käyttävät kahta eri keinoa valita lopullinen valamiehistö: syyperustaisia haasteita (engl. challenge for cause) ja *nk. ehdottomia haasteita* (engl. peremptory challenges). Haaste syystä edellyttää, että asianajaja esittää perustellun syyn epäilläkseen valamiehen puolueettomuutta, kun taas ehdoton haaste antaa mahdollisuuden hylätä ehdotettu valamies ilman, että tästä täytyy antaa erityistä selitystä. (Jolly 2024.)

Ehdoton haaste on pitkään herättänyt laajaa keskustelua ja kritiikkiä sekä oikeustieteellisessä että yhteiskunnallisessa keskustelussa. Käytännön ydin on se, että asianajajilla on oikeus

poistaa tietty määrä valamiehiä, joiden he katsovat mahdollisesti vaikuttavan oikeudenkäynnin lopputulokseen, vaikka asianajajat eivät pysty perustelemaan päätöstään objektiivisesti (DeCamp & DeCamp 2020). Tämä mahdollisuus voi osaltaan vaikuttaa siihen, että lopullinen valamiehistö ei välttämättä heijasta yhteiskunnan moninaisuutta.

Erityisesti tapaus *Batson vs. Kentucky* (1986) toi esiin, että ehdotonta haastetta on käytetty rotuun perustuvan syrjinnän välineenä. Tapauksessa syyttäjä käytti ehdottomia haasteita poistaakseen kaikki mustat ehdokkaat valamiehistöstä. Näin syytetty, musta mies nimeltä James Batson, joutui täysin valkoihoisen valamiehistön eteen. Syrjinnän katsottiin tapahtuneen, koska kaikkien mustien ehdokkaiden poistaminen viittasi rodullisesti motivoituun valintaan. Tapauksessa tunnistettu syrjintä rikkoi valamiesehdokkaiden oikeutta osallistua oikeudenkäyntiprosessiin sekä Batsonin oikeutta valamiehistöön, joka edustaa maakunnan yhteisöä. Batsonin tapaus asetti uusia vaatimuksia, jotka estävät asianajajia syrjimästä valamiehiä esimerkiksi heidän etnisen taustansa perusteella. (Margolis 2018.) Tapauksen ratkaisussa muotoiltiin Batson-haaste eli kolmivaiheinen oikeudellinen testi, jonka avulla pyritään estämään ehdottomien haasteiden käyttö rodullisesti syrjivällä tavalla valamiehistövalinnassa. Ensimmäisessä vaiheessa Batson-haasteen esittäjän on esitettävä sellaista näyttöä, joka antaa perustellun oletuksen siitä, että valamiehistöehdokkaan poistaminen on tapahtunut rodullisin perustein. Toisessa vaiheessa vastuu siirtyy haasteen kohteena olevalle osapuolelle, jonka on esitettävä rodusta riippumaton peruste haastetun ehdokkaan poistamiselle. Kolmannessa vaiheessa tuomari arvioi esitetyt perustelut ja koko tilanteen kontekstin nojalla päättää, oliko haaste syrjivä vai ei. (Jonakait 2003, 143–148.) Batsonin tapaus on herättänyt kriittistä keskustelua erityisesti rodullisen tasa-arvon näkökulmasta (Delgado, Stefancic & Harris 2017, 28).

Valamiehistön valintaprosessiin liittyvä rodullinen syrjintä herättää sekä yhteiskunnallisia että teoreettisia kysymyksiä. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna kysymys liittyy laajempaan keskusteluun rodullisesta tasa-arvosta ja oikeusjärjestelmän luotettavuudesta. Teoreettisesti aihe liittyy kriittiseen rotuteoriaan, joka tarkastelee valta-asetelmia, jotka voivat vaikuttaa oikeusprosesseihin. Käytännön tasolla on tärkeää selvittää, miten valintaprosesseissa käytetyt toimenpiteet mahdollistavat tai estävät syrjiviä toimintatapoja, sillä kriittinen rotuteoria korostaa, että myös näennäisesti neutraalit käytännöt voivat ylläpitää syrjiviä rakenteita. (Delgado ym. 2017.)

Opinnäytetyöni on rajattu koskemaan sitä, miten rodullinen syrjintä ilmenee Yhdysvalloissa rikosoikeudenkäynneissä valamiehistön valintaprosessin ehdottoman haasteen prosessin vaiheessa. Tutkimuksessani analysoidaan oikeustapauksia, aiempia tutkimuksia sekä lainsäädäntöä, jotka valottavat valintaprosessien ongelmakohtia ja niiden mahdollisia vaikutuksia. Tutkimus rajataan rikosoikeudellisiin tapauksiin, koska niissä valamiehistön rooli on erityisen korostunut. Tutkimuksessa ei käsitellä yksityisoikeudellisia tapauksia eikä muiden kuin rodullisten tekijöiden mahdollisia yhteyksiä valamiehistön valintaan, jotta aihetta voidaan käsitellä kandidaatintutkielman laajuudessa opinnäytteenä.

Tutkimuksen tavoite on selvittää, miten ehdottomia haasteita on käytetty etnisten vähemmistöjen poissulkemiseen valamiehistöstä Yhdysvalloissa. Tavoitteena on analysoida haasteen seurauksia oikeudelliseen tasa-arvoon ja yhteiskunnalliseen luottamukseen oikeusjärjestelmää kohtaan. Tutkimuksessa myös kartoitetaan niitä oikeudellisia ja yhteiskunnallisia keinoja, joilla syrjiviä käytäntöjä on pyritty tunnistamaan ja torjumaan.

Tämä rajattu, mutta yhteiskunnallisesti merkittävä tutkimusasetelma tarjoaa mahdollisuuden syventyä yhteen oikeusjärjestelmän kriittiseen osa-alueeseen ja saada tietoa, joka voi edistää ymmärrystä oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon toteutumisesta oikeudenkäyntiprosesseissa.

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Käsitteellinen tausta

Syrjintä

Syrjinnällä tarkoitetaan käytäntöä, jossa samankaltaisessa tilanteessa olevia yksilöitä kohdellaan eri tavoin heidän rotunsa, sukupuolensa, seksuaalisen suuntautumisensa, ulkonäkönsä tai kansalaisuuden perusteella. Syrjintää voi ilmetä monilla eri yhteiskunnan osa-alueilla, kuten työelämässä, koulutuksessa, oikeusjärjestelmässä ja palvelujen saatavuudessa. Syrjintä voi olla joko suoraa, jolloin henkilöä kohdellaan epäoikeudenmukaisesti nimenomaan jonkin henkilökohtaisen ominaisuuden vuoksi, tai epäsuoraa, jolloin näennäisesti neutraalit säännöt tai käytännöt asettavat tietyn ryhmän muita epäedullisempaan asemaan. Syrjintä on monissa oikeusjärjestelmissä lailla kielletty, ja sen torjuminen on keskeinen osa yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden edistämistä. (Delgado ym. 2017, 172–173.)

Jim Crow-lainsäädäntö

Jim Crow-lainsäädännöllä tarkoitetaan Yhdysvalloissa, erityisesti eteläosissa, orjuuden jälkeisenä aikana otettuja lakisäätteisiä toimenpiteitä, joiden tarkoituksena oli ylläpitää valkoisten ylivaltaa. Näihin toimenpiteisiin kuuluivat muun muassa asiattoman oleskelun estämiseen viittaavat lait, äänestysverot sekä sundown-säännökset, jotka kielsivät väkivallan uhalla ei-valkoisia oleskelemasta tietyillä alueilla auringonlaskun jälkeen. Nämä toimenpiteet rajoittivat ei-valkoisten kansalaisten poliittisia, sosiaalisia ja taloudellisia oikeuksia. Tällaiset lainsäädännölliset mekanismit edesauttoivat rotuerottelua ja ylläpitivät hierarkkista yhteiskuntajärjestelmää, jossa valkoisten etuoikeus säilyi orjuuden päättymisen jälkeenkin. (Delgado ym. 2017, 176–178.)

2.2 Kriittinen rotuteoria

Kriittinen rotuteoria (engl. Critical race theory) on oikeustieteellinen ja yhteiskuntatieteellinen lähestymistapa, jonka tavoitteena on paljastaa ja haastaa yhteiskunnassa vallitsevat rodulliset hierarkiat sekä rakenteelliset epäoikeudenmukaisuudet. Teoria kehittyi vastauksena siihen, että perinteiset oikeusliberalistiset menetelmät ja muodollisesti tasa-arvoa tavoitteleva lainsäädäntö

eivät olleet onnistuneet poistamaan systemaattista rodullista syrjintää. (Delgado ym. 2017, 3–4). Esittelen kriittisen rotuteorian teoreettiset juuret, keskeiset periaatteet sekä sen soveltamisen oikeusjärjestelmän ja yhteiskunnan kontekstissa.

Kriittinen rotuteoria syntyi 1980-luvun lopulla Yhdysvalloissa, osana kriittisen oikeustieteen ja feministisen oikeustieteen vaikutteita. Kriittisen rotuteorian kehittäjät kyseenalaistivat perinteisen oikeuden oletetun neutraaliuden, sillä he havaitsivat, että muodollisesti tasa-arvoa edistävät lait eivät estä syvälle juurtuneita rodullisia eroja yhteiskunnassa. Havainto perustui muun muassa siihen, että kansalaisoikeusliikkeen jälkeisestä lainsäädännöstä huolimatta rodulliset vähemmistöt jäivät edelleen sosiaalisten, taloudellisten ja oikeudellisten instituutioiden marginaaliin. (Delgado ym. 2017, 7–10.) Oikeudelliset instituutiot muodostuvat lainsäädäntöön, lainkäyttöön ja oikeusjärjestelmän toimintaan liittyvistä normeista ja käytännöistä, jotka säätelevät yksilöiden asemaa yhteiskunnassa ja voivat joko edistää tai estää yhdenvertaisuuden toteutumista lain edessä (Ruiter 2001). Täten oikeusjärjestelmää ei voida nähdä erillisenä ja neutraalina kokonaisuutena, joka toimii täysin itsenäisesti omien sääntöjensä mukaan. Sen sijaan oikeusjärjestelmä on kytköksissä laajempiin yhteiskunnallisiin, taloudellisiin ja poliittisiin rakenteisiin. (Delgado ym. 2017, 7–10.) Tämä kytkös ilmenee siinä, miten rikosoikeudelliset käytännöt ylläpitävät rodullisia hierarkioita. Esimerkiksi mustia ja muita vähemmistöjä syytetään ankarammin ja tuomitaan pidempiin vankeusrangaistuksiin kuin valkoisia vastaavista rikoksista. (Capers 2014.)

Kriittisen rotuteorian ytimessä on ajatus siitä, että rotu rakentuu sosiaalisesti eikä perustu biologisiin tai geneettisiin eroihin. Juuri tämä näkökulma tekee rodusta keskeisen käsitteen syrjinnän ja sarron tarkastelussa. Rotu muodostuu historiallisissa, oikeudellisissa ja kulttuurisissa yhteyksissä, ja se vaikuttaa merkittävästi yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin. Vaikka rotu ei perustu luonnontieteellisiin eroihin, sillä on konkreettisia vaikutuksia ihmisten elämään. (Delgado ym. 2017, 10–13.) Rotu toimii yhteiskunnassa vaikuttavana tekijänä, koska instituutiot ja käytännöt kohtelevat ihmisiä rodullisten kategorioiden mukaan. Tämän vuoksi rotua on tärkeää tarkastella analyttisesti. Näin voidaan ymmärtää, miten rodulliset erottelut syntyvät ja miten ne ohjaavat yhteiskunnallisia resursseja, mahdollisuuksia ja valtaa. (Delgado ym. 2017, 10–13, 27–28.) Kriittinen rotuteoria keskittyy siihen, miten rodulliset merkitykset rakentuvat yhteiskunnallisessa toiminnassa, ja miten ne voivat vaikuttaa yksilöiden asemaan eri tilanteissa (Gillborn & Ladson-Billings 2010). Kriittinen rotuteoria tarkastelee rotua käsitteenä, joka koskettaa yhteiskunnassa laajasti ja monitasoisesti. Teoria tuo esiin, miten rodulliset

erottelut ohjaavat ihmisten kokemuksia ja yhteiskunnallisia suhteita. Tavoitteena on tehdä näkyväksi ne rakenteet, jotka tuottavat ja ylläpitävät rodullista eriarvoisuutta, ja edistää yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta. (Delgado ym. 2017, 7–10, 20–22, 26–27; Crenshaw 1991.) Käytän teorian valossa tässä tutkimuksessa rodun käsitettä, koska käsite kuvaa yhteiskunnallisesti merkityksellistä ilmiötä, jolla on todellisia vaikutuksia ihmisten asemaan, oikeuksiin ja kohteluun eri yhteiskunnan instituutioissa.

Etujen lähentyminen (engl. *interest convergence*) on yksi kriittisen rotuteorian keskeisistä käsitteistä. Käsitteen esitti alun perin Derrick Bell ja käsite viittaa siihen, että merkittävät edistysaskeleet rodullisessa tasa-arvossa ovat toteutuneet Yhdysvalloissa vain silloin, kun niistä on ollut hyötyä myös valkoiselle enemmistölle. Toisin sanoen rodullisten epäkohtien korjaaminen ei tapahdu pelkästään oikeudenmukaisuuden vuoksi, vaan vasta kun muutos palvelee valta-asemassa olevan ryhmän etuja. (Delgado ym. 2017, 22–24.) Etujen lähentymisen periaate perustuu historialliseen ja yhteiskuntatieteelliseen analyysiin siitä, milloin ja miksi oikeudellisia ja poliittisia muutoksia tapahtuu. Teorian mukaan esimerkiksi kansalaisoikeuslainsäädäntö ja rotusyrjinnän muodollinen kieltäminen ovat olleet mahdollisia vain silloin, kun valkoiset vallanpitäjät ovat nähneet ne itselleen suotuisina kompromisseina. Usein estääkseen laajempaa yhteiskunnallista levottomuutta tai rakenteellisen muutoksen vaatimuksia. (Gillborn & Ladson-Billings 2010.) Näin ollen muutos ei ole ollut spontaania kehitystä kohti oikeudenmukaisuutta, vaan se on nähtävä osana valtapoliittista laskelmointia.

Etujen lähentyminen on havaittavissa erityisesti Bellin (1980) analyysissä *Brown vs. Board of Education* (1954) tapauksesta. Tapauksessa käsiteltiin julkisissa kouluissa vallitsevaa rotuerottelua. Korkeimman oikeuden päätöstä koulusegregaation lopettamisesta on tulkittu ensisijaisesti Yhdysvaltojen geopolitiittisten etujen edistämiseksi tehtynä ratkaisuna eikä moraaliseen oikeudentuntoon perustuvana. (Gillborn & Ladson-Billings 2010.) Bellin (1980) mukaan päätös tehtiin kylmän sodan aikana, jolloin Yhdysvallat pyrki saavuttamaan kansainvälisesti vakuuttavan moraalisen aseman erityisesti Aasian ja Afrikan valtioiden silmissä. Mary Dudziakin (2000) arkistolähteisiin perustuva tutkimus on tukenut tätä näkemystä siitä, että ulko- ja sisäpolitiittiset paineet vaikuttivat ratkaisevasti hallituksen halukkuuteen tukea kansalaisoikeuksia. Näin ollen rodullinen edistys tapahtui tilanteessa, jossa se palveli myös valkoisen enemmistön tai valtaapitävien etuja (Bell 1980; Dudziak 2000).

Toinen keskeinen käsite on oikeudellinen tarinankerronta (engl. legal storytelling), jossa yksilöiden henkilökohtaiset kokemukset ja kertomukset otetaan huomioon oikeudellisen todellisuuden analyysissä. Sen lähtökohtana on ymmärrys siitä, että oikeusjärjestelmä ei ole rodullisesti neutraali, vaan se on rakentunut valkoisen enemmistön kokemusten ja näkökulmien varaan. Tämän seurauksena rodullistettujen vähemmistöjen kokemukset jäävät oikeudellisessa diskurssissa usein näkymättömiksi tai niiden merkitys vähätellään. (Delgado ym. 2017, 48–50.) Oikeudellisen tarinankerronnan tavoite on korjata tätä epätasapainoa tuomalla esiin yksilöiden henkilökohtaisia kertomuksia, joiden avulla oikeudellisen todellisuuden syväkenteet voidaan hahmottaa uudella tavalla (Capers 2014). Kriittisen rotuteorian mukaan henkilökohtaiset kertomukset eivät ole pelkästään yksilön subjektiivisia tuntemuksia, vaan ne sisältävät arvokasta tietoa siitä, miten laki ja oikeusjärjestelmä toimivat arjessa. Erityisesti niiden ryhmien näkökulmasta, joita järjestelmä kohtelee epäoikeudenmukaisesti. Teoria pitääkin tärkeänä, että järjestelmällistä syrjintää kokevat henkilöt, saavat määritellä omat kokemuksensa sekä kertoa oman tarinansa sen sijaan, että heidän kokemuksiaan mitattaisiin ainoastaan tilastollisesti. (Delgado ym. 2017, 48–50.)

Tässä tutkimuksessa kriittistä rotuteoriaa hyödynnetään analyttisena kehyksenä tarkastelemaan, kuinka muodollisesti neutraalit käytännöt – kuten ehdottomat haasteet valamiehistön valinnassa – voivat tuottaa tai ylläpitää rakenteellista syrjintää. Teorian avulla pyritään valottamaan, miten rodullinen epätasa-arvo ei rajoitu yksittäisiin poikkeustapauksiin, vaan on syvään juurtunut osa oikeudellisia instituutioita. Kriittinen rotuteoria tarjoaa työkalut, joiden avulla voidaan kyseenalaistaa oikeusprosessin näennäistä puolueettomuutta sekä tuoda näkyväksi ne mekanismit, joiden perusteella rodullisia vähemmistöjä systemaattisesti suljetaan pois valamiehistöistä. Teoriaa sovelletaan myös arvioitaessa oikeustapausten, kuten *Batson vs. Kentucky*, todellista vaikuttavuutta ja rajoja rodullisen syrjinnän ehkäisyssä.

2.3 Rotu ja valkoinen valta

Yhdysvaltain oikeusjärjestelmän tarkastelu tämän tutkimuksen kontekstissa edellyttää kriittistä ymmärrystä rodusta, valkoisesta vallasta, rodullistamisesta ja kolorismista. Nämä ilmiöt muodostavat keskeisen taustarakenteen, jonka avulla voidaan tarkastella, kuinka muodollisesti neutraalit oikeudelliset menettelyt voivat tuottaa ja ylläpitää rakenteellista syrjintää. Erityisesti valamiehistön valintaprosessissa nämä käsitteet auttavat tarkastelemaan sitä, miten historialliset valtasuhteet ja sosiaaliset hierarkiat voivat yhä ohjata sitä, keillä on mahdollisuus osallistua

oikeuden toteutumiseen. Tämä luku esittelee edellä mainittuja käsitteitä niiden historiallisessa ja nyky-yhteiskunnallisessa kontekstissa.

Rotu ymmärretään kriittisessä rotuteoriassa sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakennettuna kategoriana, ei-biologisena tai geneettisenä faktana. Rotu syntyy ja vakiintuu oikeudellisten, poliittisten ja kulttuuristen diskurssien vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi tapaukset *Ozawa vs. United States* (1922) ja *United States vs. Thind* (1923) osoittavat, kuinka rotuluokitusta määriteltiin Yhdysvaltain oikeusjärjestelmässä ristiriitaisesti. Ozawan kansalaisuushakemus hylättiin, koska hän ei ollut "tieteellisesti valkoinen", kun taas Thindin hakemus hylättiin, vaikka hän oli antropologisesti valkoinen, mutta ei "kulttuurisesti valkoinen. (Lopez 2022.) Rodulla on konkreettisia seurauksia yksilöiden ja ryhmien kohteluun eri yhteiskunnallisissa instituutioissa, mukaan lukien oikeusjärjestelmässä. (Delgado ym. 2017, 10–13).

Tämä ilmiö, jossa ihmisryhmille annetaan merkityksiä ja ominaisuuksia, jotka voivat olla osallisena heidän yhteiskunnalliseen asemaansa, tunnetaan nimellä rodullistaminen. Rodullistaminen ei ole pelkästään yksittäisten ihmisten asenteita, vaan järjestelmällinen prosessi, joka ohjaa yhteiskunnallista toimintaa ja päätöksentekoa, myös oikeudellisella tasolla. (Dei, Karumanchery & Karumanchery-Luik 2004.) Esimerkkinä rodullistamisesta valamiesvalinnassa on tapaus *Foster vs. Chatman* (2016). *Foster v. Chatman* oli Yhdysvaltain korkeimman oikeuden käsittelemä tapaus, jossa tarkasteltiin ehdottoman haasteen käyttöä rodullisesti syrjivällä tavalla. Tapauksessa musta mies tuomittiin kuolemaan täysin valkoisen valamiehien toimin. Myöhemmin Fosterin puolustus sai käsiinsä syyttäjän muistiinpanoja, joissa mustat valamiesehdokkaat oli merkitty värikoodein ja listattu "mustien listalle". Syyttäjät esittivät kuitenkin oikeudessa näennäisesti neutraaleja perusteita heidän hylkäämiseensä. (Frampton 2018.)

Rodullistaminen liittyy kiinteästi historialliseen rakenteeseen, jota kutsutaan valkoiseksi vallaksi (engl. white power). Valkoinen valta viittaa yhteiskunnalliseen järjestelmään, jossa valkoisuuteen liitettyt normit, arvot ja oletukset asettuvat hallitsevaan asemaan muiden ryhmien kustannuksella. (Dei ym. 2004.) Yhdysvalloissa tämä järjestelmä on saanut konkreettisen muotonsa muun muassa Jim Crow -lainsäädännössä, joka orjuuden jälkeisessä etelässä virallisti rotuerottelun ja esti ei-valkoisia osallistumasta täysivaltaisesti yhteiskunnalliseen ja poliittiseen elämään. Jim Crow -lait loivat rakenteellisen perustan, joka rajoitti mustien kansalaisoikeuksia,

kuten äänioikeutta, julkisten tilojen käyttöä ja osallistumista valamiehistöihin. (Delgado ym. 2017, 177; Frampton 2018.)

Kolorismi täydentää rotuun liittyvää analyysiä osoittamalla, että syrjintä ei aina kohdistu pelkästään rodulliseen identiteettiin, vaan myös siihen, miten rodullisuus visuaalisesti ilmenee. Kolorismi tarkoittaa ihonvärin sävyyn perustuvaa syrjintää, jossa vaaleampi iho yhdistetään myönteisiin ominaisuuksiin, kuten älykkyyteen ja uskottavuuteen. Tummempi iho taas yhdistetään negatiivisiin stereotyyppioihin, kuten epäluotettavuuteen tai väkivaltaisuuteen, myös saman rodullisen ryhmän sisällä. Tämä voi mahdollisesti olla osana siihen, ketkä ehdokkaat päätyvät valamiehistöön ja ketkä suljetaan sen ulkopuolelle, usein näennäisen neutraalein perustein. (Margolis 2018.)

Valkoisuuden etuoikeus ei rajoitu yksittäisiin tapauksiin, vaan se rakentuu laajaksi yhteiskunnalliseksi järjestelmäksi, kuten Dei ym. (2004) esittävät. Valkoisuus on normalisoitu ja piilossa oleva etuoikeus, joka määrittää sen, kenen kokemukset ja tiedot ovat yhteiskunnassa uskottavia. Tällöin valkoiset yksilöt voivat toimia ilman tarvetta reflektoida omaa asemaansa rodullisessa hierarkiassa, kun taas rodullistetut ihmiset joutuvat jatkuvasti neuvottelemaan näkyvyytensä ja kuulumisensa ehtoja. (Delgado ym. 2017, 89–91.) Valkoisen vallan purkamisen edellyttää sen tunnistamista erillisenä valtarakenteena eikä ainoastaan yksilöllisenä ominaisuutena. Tämä tarkoittaa kyseisen valtarakenteen tarkastelua suhteessa taloudellisiin, kulttuurisiin ja psykologisiin etuihin, joita valkoisuus tarjoaa ja joita muut eivät tavoita. Väitettä "värisokeudesta" käytetään usein strategiana estää valkoisuuden poliittinen ja kriittinen tarkastelu, samalla kun valkoisuus toimii sosiaalisen normin perustana. (Dei ym. 2004.)

Käsitteet rotu, valkoinen valta, rodullistaminen ja kolorismi ovat keskeisiä tämän tutkielman analyysissä. Ne tarjoavat välineet tarkastella sitä, kuinka ehdottomia haasteita hyödynnetään rodullisen syrjinnän välineenä, erityisesti silloin kun syrjintä ei ole avoimesti havaittavissa.

3 Tutkimusasetelma

3.1 Asetelma

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mahdollistavatko ehdottomat haasteet rodullisen syrjinnän Yhdysvaltain valamiehistövalinnassa, ja millä tavoin nämä ehdottomat haasteet ovat voineet vaikuttaa rodullisten vähemmistöjen edustukseen valamiehistöissä sekä oikeudenkäyntien puolueettomuuteen. Tutkimuksessa analysoidaan sitä, miten nämä ehdottomat haasteet mahdollisesti toimivat mekanismina syrjivien käytäntöjen toteutumisessa, ja miten lainsäädännölliset toimenpiteet sekä yhteiskunnalliset keskustelut ovat osallistuneet näiden käytäntöjen tunnistamiseen ja ehkäisemiseen. Hyödyntäen Delgadon, Stefancicin ja Harrisin (2017) kriittisestä rotuteoriasta johdettua viitekehystä, tutkin sitä miten oikeudelliset mekanismit joko tukevat tai rajoittavat vähemmistöjen edustusta oikeudellisissa prosesseissa. Empiirinen osuus muodostuu tapaustutkimuksista, tilastollisista analyyseistä ja aikaisempien tutkimusten havainnoista. Lisäksi tutkimus kartoittaa ne oikeudelliset ja yhteiskunnalliset keinot, joilla on pyritty torjumaan syrjiviä käytäntöjä.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Ilmeneekö valamiehistöjen koostumuksessa rodullista syrjintää?
2. Miten oikeustapaukset, kuten *Batson vs. Kentucky*, on rajoittanut ehdottoman haasteen käyttöä?
3. Millä tavoin ehdottomia haasteita on käytetty rodullisten vähemmistöjen syrjintään valamiehistön muodostuksessa?

3.2 Menetelmät

Tutkimuksen menetelmä perustuu kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, erityisesti sen integroivaan tyyppiin. Aineistona hyödynnän aihepiiriä koskevaa aiempaa tutkimusta, jonka pohjalta kuvaan tutkittavan ilmiön eri ulottuvuuksia analysoimalla ja jäsentämällä kerättyä tietoa. Integroivan kirjallisuuskatsauksen avulla pystyn kokoamaan yhteen sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista tutkimustietoa. Menetelmä soveltuu erinomaisesti monimuotoisten näkökulmien yhdistämiseen, sillä sen avulla voin myös analysoida tilastotietoja, jotka valottavat, kuinka usein ja millä tavoin ehdottomia haasteita on mahdollisesti käytetty

rodullisen syrjinnän välineenä. Näin syntyy pohja, jonka avulla voin vertailla ja arvioida historiallisen oikeudellisen kehityksen, yhteiskunnallisten rakenteiden sekä nykyisten oikeudellisten käytäntöjen vaikutuksia. (Salminen 2023.)

3.3 Tutkimusaineisto

Tutkimuksessani aineistona toimii aiempi tutkimuskirjallisuus, josta tehdään kirjallisuuskatsaus. Hakuprosessi toteutettiin käyttämällä seuraavia hakusanoja ja niiden yhdistelmiä: jury selection, race, jury discrimination, voir dire process, racial bias, Batson challenges ja peremptory challenges. Lisäksi käytettiin sanahakujen yhteydessä AND- ja OR-operaattoreita, jotta hakutulokset kattaisivat relevantit tutkimukset, mutta pysyisivät hallittavina. Hakuprosessin tavoitteena oli löytää mahdollisimman kattavasti tutkimuskirjallisuutta, jotka käsittelevät valamiehistön valintaa erityisesti sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta, painottaen rotuun ja etnisyyteen liittyviä rakenteellisia tekijöitä. Erityistä huomiota kiinnitin Batson vs. Kentucky -tapausta ja sen seurauksia tarkasteleviin tutkimuksiin, sillä kyseinen tapaus muodostaa keskeisen oikeudellisen taustan rodullisen syrjinnän kiellolle valamiehistön valinnassa. Aineisto valittiin sen perusteella, että julkaisu oli vertaisarvioitu, käsitteli tutkimusaihetta olennaisesti ja sopi tutkimuskysymyksiin. Tämän lisäksi arvioitiin, kuinka paljon julkaisuun on viitattu, miten se osallistuu teoreettiseen keskusteluun ja kuinka ajankohtainen se on. Aineisto on täysin englanninkielistä, koska tutkimuksen kohteena on Yhdysvaltain valamiehistöjärjestelmä.

Lopullinen aineistoni koostuu seitsemästä tutkimusartikkelista ja kahdesta kirjasta. Esittelen aluksi aineiston kirjat, jonka jälkeen esittelen tutkimusartikkelit. Aineistoni ensimmäinen kirja on Fukurain ja Kroothin (2003) teos, jossa he tarkastelevat, miten myönteistä erityiskohtelua sovelletaan valamiehistön valintaprosessissa ja millä tavoin rotutekijät vaikuttavat oikeudenkäytön käytäntöihin. Aineistoni toisena kirjana on Jonakaitin (2003) teos, jossa hän puolestaan tarjoaa laaja-alaista tietoa amerikkalaisen valamiehistöjärjestelmän rakenteista, historiasta ja toiminnasta, toimien oikeustieteellisenä viitekehyksenä muulle tutkimukselle.

Kirjat ovat ilmestyneet runsaat 20 vuotta sitten, mutta ne ovat edelleen merkityksellisiä tutkimukseni kannalta ja tarjoavat kattavan teoreettisen ja historiallisen viitekehyksen valamiehistövalinnan keskeisiin kysymyksiin. Monet valamiehistöjärjestelmän periaatteet ja käytännöt ovat pysyneet samanlaisina vuosikymmenten ajan, joten aiempi tutkimus auttaa hahmottamaan näiden rakenteiden pitkäaikaisia vaikutuksia. Valitsemani kirjat ovat laajasti

viitattuja — Google Scholarissa Fukurain ja Krootin (2003) teosta on viitattu 66 kertaa ja Jonakaitin (2003) teosta on viitattu enemmän kuin 200 kertaa — eikä niiden sisältämä tieto ole vanhentunut, joka puolestaan viittaa siihen, että teokset ovat edelleen luotettavia lähdeteoksia.

Aineistoni tutkimusartikkelit ovat ilmestyneet vuosina 2007–2024. McGuffee ym. (2007) selvittävät, miten oikeusjärjestelmän toimivuuteen ja kansalaisten kokemuksiin liittyvät näkökulmat heijastuvat valamiehistön valintaprosessiin. Sommers ja Norton (2008) puolestaan paneutuvat niihin psykologisiin mekanismeihin, jotka ohjaavat ehdottoman haasteen soveltamista. He korostavat sitä, kuinka alitajuiset rodulliset ennakkoluulot liittyvät valamiehistön valintaan. Gabbidon, Kowal, Jordan, Roberts ja Vincenzi (2008) esittävät empiirisen analyysin Yhdysvaltain valitusoikeudessa käsitellyistä rotuun perustuvien ehdottomien haasteiden käytöistä ja vahvistaa sen, että rodullinen syrjintä on konkreettinen osa oikeudenkäyntiprosessia.

Margolis (2018) analysoi Kalifornian lainsäädännöllisiä käytäntöjä sekä sitä, miten rotu voidaan ottaa huomioon Batsonin testin arviointikriteereissä. Tarkastelu tuo esiin järjestelmän käytännön haasteet. Frampton (2018) korostaa syrjinnän historiallisen jatkuvuuden merkitystä kuvailemalla, miten "Jim Crow" -käytännöt ovat vaikuttaneet nykyisiin valintamenetelmiin. DeCamp ja DeCamp (2020) vahvistavat heidän tutkimuksessaan, että rotutekijöillä on edelleen keskeinen merkitys erityisesti mustien valamiesehdokkaiden kohdalla, mikä viittaa jatkuvaan epäoikeudenmukaisuuteen. Jolly (2024) keskittyy perustuslaillisiin kysymyksiin, erityisesti ehdoton haaste–käytännön oikeudellisiin perusteisiin ja niiden ristiriitoihin yksilön oikeuksien kanssa.

Aineistosta saa yhdessä laajan ja moniulotteisen näkemyksen amerikkalaisen valamiehistöjärjestelmän historiallisista juurista, nykyisistä käytännöistä ja niiden sisäisistä ristiriidoista erityisesti rotukysymysten osalta. Ne muodostavat sekä teoreettisen perustan että empiirisen näytön siitä, miten ja miksi rotutekijät mahdollisesti vaikuttavat valamiehistön valintaprosessiin, mikä on keskeistä kandidaatintutkielmani kannalta.

4 Rotu, valamiehistöt ja oikeuden tasa-arvo

Tässä analyysiluvussa tarkastelen ehdottomien haasteiden käyttöä valamiehistövalinnassa Yhdysvaltain rikosoikeudellisessa prosessissa käyttäen edellisessä luvussa esiteltyjä tutkimuskysymyksiä. Olen jäsentänyt analyysin käsittelemällä tutkimuskysymyksiä omissa alaluvuissaan, jotta tarkastelu säilyy selkeänä ja johdonmukaisena kokonaisuutena. Tarkastelussa yhdistän oikeudellisia, psykologisia ja sosiologisia näkökulmia kriittisen rotuteorian viitekehykseen, jossa oikeusjärjestelmää luetaan osana laajempia valkoisen ylivallan ja rodullistamisen rakenteita (Capers 2014).

4.1 Valamiehistöjen koostumuksen epätasa-arvo

Tutkimusaineiston perusteella voidaan todeta, että valamiehistöjen koostumuksessa on historiallisesti ilmennyt ja edelleen ilmenee merkittävää rodullista epätasaisuutta. Useissa artikkeleissa osoitetaan, että mustia kansalaisia ja muita vähemmistöjä on systemaattisesti suljettu pois valamiehistöistä ehdottomien haasteiden avulla, vaikka he olisivat olleet muuten päteviä osallistumaan. Väitteet vähemmistöjen järjestelmällisestä poissulkemisesta on artikkeleissa osoitettu sekä oikeushistoriallisin että empiirisin menetelmin. Esimerkiksi Jonakait (2003) kuvaa käytäntöjä, joissa syyttäjät käyttivät ehdottomia haasteita mustien ehdokkaiden poistamiseen, koska heitä pidettiin ”luontaisesti” puolueellisina puolustuksen hyväksi. Tällaiset käytännöt täyttävät syrjinnän määritelmän, koska ne kohtelevat tiettyyn vähemmistöön kuuluvia yksilöitä eri tavalla vain heidän etnisen taustansa tai ihonvärinsä perusteella ilman objektiivisesti perusteltavaa syytä.

Rodullinen syrjintä ilmenee valamiehistöjen kokoonpanossa sekä määrällisesti että laadullisesti. Määrällinen syrjintä tarkoittaa sitä, että rodullisia vähemmistöjä ei valita valamiehistöihin heidän väestöosuuttaan vastaavasti. (Moreau 2010.) Tapauksessa Swain vs. Alabama (1965) syyttäjä käytti kaikki ehdottomat haasteensa mustia valamiehistöehdokkaita vastaan, minkä osoitettiin olevan osa laajempaa ja toistuvaa käytäntöä. Mustia ehdokkaita ei ollut valittu valamiehistöihin Alabaman Talladega-maakunnassa yli viiteentoista vuoteen, vaikka he muodostivat oikeudenkäynnin aikana noin 26 % maakunnan väestöstä. Myös Jeffersonin maakunnassa, Louisianan osavaltiossa, jossa mustien osuus väestöstä oli vuoden 2000 väestönlaskennan mukaan 23 %, mustien osuus valamiehistöissä oli vain 4 % Batsonin jälkeisissä kuolemanrangaistustapauksissa. (Liptak 2007 viit. Sommers & Norton 2008.) Tämä

aliedustus ei ole sattumanvarainen vaan se liittyy tapoihin, joilla valamiehistöjä muodostetaan, erityisesti ehdottomien haasteiden käytön välityksellä.

DeCampin ja DeCampin (2020) empiirisessä tutkimuksessa hyödynnettiin 89 rikosoikeudenkäynnin rekisteriaineistoa Mississippistä (n = 2542 ehdokasta) sekä sovitettujen todennäköisyyspisteiden vertailumenetelmää. Tutkimuksessa havaittiin, että syyttäjät käyttivät ehdottomia haasteita 4,51 kertaa todennäköisemmin mustiin ehdokkaisiin kuin valkoisiin. Vastaavasti puolustuksen käyttämät ehdottomat haasteet suuntautuivat useammin valkoisiin ehdokkaisiin, joiden todennäköisyys tulla hylätyksi oli 4,21-kertainen suhteessa mustiin ehdokkaisiin. Nämä erot säilyivät tilastollisesti merkitsevinä myös niissä tapauksissa, joissa syytetty itse oli musta, mikä viittaa siihen, että havaitut vinoumat eivät selity pelkästään syytetyn ja ehdokkaan välisen rodullisen samankaltaisuuden tai -erilaisuuden vaikutuksella. Vaikka puolustuksen haasteet kohdistuivat valkoisiin ehdokkaisiin useammin ja siten osittain tasapainottivat syyttäjän rodullisesti vinoutunutta haastamista. Tämä ei kuitenkaan täysin poistanut ryhmien välistä epätasapainoa, sillä mustien osuus laski alkuperäisestä 35,3 prosentista 32,7 prosenttiin lopullisessa valamiehistössä. 2,6-prosenttiyksikön ero on tilastollisesti lievä mutta merkityksellinen. Se viittaa siihen, että ehdottomien haasteiden käyttö tuotti lopulta rodullisesti epätasapainoisia kokoonpanoja, vaikka ne näyttäytyvätkin muodollisesti neutraaleina. (DeCamp & DeCamp 2020.)

Laadullinen syrjintä voidaan määritellä toimintana, jossa yksilöitä kohdellaan epätasapuolisesti vuorovaikutuksen sisällön ja sävyn perusteella. Laadullinen syrjintä näkyy esimerkiksi siinä, miten vähemmistötaustaisia valamiehistöehdokkaita kohdellaan haastattelussa. (Moreau 2010.) Tapaus Miller-El vs. Dretke (2005) on keskeinen esimerkki laadullisesta syrjinnästä valamiehistövalinnan yhteydessä. Tapauksessa syyttäjä käytti ehdottomia haasteita poistaakseen kymmenen yhdestätoista mustasta ehdokkaasta. Korkein oikeus analysoi haastattelukysymysten sisältöä ja vastausten käsittelyä eri ehdokasryhmien välillä. Analyysin tuloksena oikeus katsoi, että mustille ehdokkaille esitettiin järjestelmällisesti erilaisia ja epäluottamusta herättäviä kysymyksiä verrattuna valkoisiin ehdokkaisiin, vaikka heidän vastauksensa olivat sisällöllisesti samanlaisia. Korkein oikeus katsoi myös, että syyttäjän esittämät perustelut mustien ehdokkaiden poissulkemiseksi eivät olleet johdonmukaisia, ja että vastaavat perusteet eivät johtaneet valkoisten ehdokkaiden hylkäämiseen. Tämä osoitti, että ehdokkaita ei arvioitu yhdenvertaisesti vaan heidän rodullinen taustansa oli osallisena siihen, miten heidän vastauksensa tulkittiin ja kuinka vakavasti ne otettiin. Tapaus osoittaa, että

syrijintä voi ilmetä hienovaraisina, mutta järjestelmällisinä eroina vuorovaikutuksessa, kuten kysymysten sävyssä, tiukkuudessa ja tulkinnassa. (DeCamp & DeCamp 2020; Sommers & Norton 2008.) Näin tapaus Miller-El vs. Dretke (2005) tarjoaa tärkeän esimerkin siitä, kuinka oikeudellinen tarkastelu voi paljastaa syrjintää, vaikka muodolliset menettelyt esiintyisivät neutraaleina.

Vaikka valamiehistöehdokkaiden kokoonpanot ovat 2010-luvulta lähtien olleet monimuotoisempia kuin 1990- ja 2000-luvuilla, on syrjintä saanut hienovaraisempia mutta edelleen systemaattisia muotoja. Esimerkiksi ehdokkaille epätasavertaisten kysymysten esittelyssä ja niiden arvioinnissa, sekä ehdottomien haasteiden perustelemisessa näennäisesti neutraaleilla syillä, kuten eleillä, asenteilla tai epäselvillä vaikutelmilla. (Equal Justice Initiative 2021.) Frampton (2018) yhdistää oikeushistoriallisen ja kvantitatiivisen analyysin, jossa tarkastellaan yli 13 000 käytettyä ehdotonta haastetta Louisianassa vuosina 2011–2017. Analyysi osoittaa, että Louisianan rikosoikeudenkäynneissä mustat valamiesehdokkaat poistettiin 2,5 kertaa todennäköisemmin kuin valkoiset ehdottomien haasteiden avulla. Mustat valamiehet olivat useammin niitä, jotka kannattivat vapauttavaa tuomiota ei-yksimielisissä valamiesratkaisuisissa. Tämä viittaa siihen, että haasteita käytetään heikentämään mustien vaikutusvaltaa valamiehistöissä myös nykyään, vaikka käytännöt ovatkin muodollisesti neutraaleja (Frampton 2018.)

Sommers ja Norton (2008) puolestaan tuovat empiirisen tutkimuksensa välityksellä esiin, että rodullinen stereotyyppiointi liittyy merkittävästi siihen, miten asianajajat arvioivat valamiehistöehdokkaita. He tarkastelevat psykologisen tutkimuksen valossa, kuinka ehdoton haaste perustuu juuri sellaisiin intuitiivisiin ja vähäiseen tietoon perustuviin päätöksiin, jotka ovat erityisen alttiita tiedostamattomille ennakkoluuloille ja rodullisille vinoumille. Heidän tutkimusaineistonsa koostui yliopisto-opiskelijoista, oikeustieteen opiskelijoista ja oikeudenkäyntiavustajista, joille annettiin tehtäväksi toimia syyttäjän roolissa kuvitteellisessa rikosoikeudenkäynnissä. Osallistujille esitettiin kaksi valamiehistöehdokasta, joiden esittelytiedot oli vakioitu, mutta joiden rotua manipuloitiin valokuvien avulla. Yksi ehdokkaista oli musta ja toinen valkoinen. Tutkittavilta pyydettiin perusteltu valinta siitä, kumpi ehdokkaista tulisi poistaa valamiehistöstä ehdottomalla haasteella. Näin ollen he havainnollistavat, ettei syrjintä vaadi tietoista rasismia, vaan se voi ilmetä automaattisina ja huomaamattomina valintoina, jotka systemaattisesti johtavat vähemmistöehdokkaiden poissulkemiseen. (Sommers & Norton 2008.)

Nämä havainnot eivät ole ainakaan ristiriidassa kriittisen rotuteorian näkökulman kanssa, että oikeusjärjestelmä ei ole rodusta vapaa vaan toimii rakenteellisesti valkoista enemmistöä suosivalla tavalla (Capers 2014; Delgado ym. 2017, 8). Tämä on havaittavissa oikeusprosessin eri tasoilla, mutta erityisen selvästi valamiehistöissä, jotka toimivat symbolisesti kansan äänenä. Sommersin ja Nortonin (2008), Framptonin (2018) sekä DeCampin ja Decampin (2020) artikkeleissa löydettiin viitteitä siitä, että ehdottomien haasteiden avulla mustia ehdokkaita poistetaan enemmän suhteessa valkoisiin ehdokkaisiin. Erot eivät ole suuria, mutta ovat kuitenkin toistuvia. Jos äänen muodostavat systemaattisesti valkoiset jäsenet, oikeusjärjestelmä toimii etnisten vähemmistöjen näkökulmasta epäoikeudenmukaisesti. (Capers 2014.)

McGuffeen ym. (2007) tutkimus perustuu kvantitatiiviseen kyselytutkimukseen, jossa selvitettiin valamieheksi kutsuttujen kansalaisten näkemyksiä rotuun ja oikeudenmukaisuuteen liittyen valamiehistövalinnoissa. Aineistona toimi 138 vastaajan lomakeaineisto, joka kerättiin postikyselyllä yhdestä Tennesseeen piirikunnasta. Menetelminä käytettiin faktorianalyysiä summamuuttujien muodostamiseen sekä regressioanalyysiä ja polkumallinnusta muuttujien välisten yhteyksien tarkasteluun. McGuffee ym. (2007) raportoivat, että 26 % tutkimukseen osallistuneista uskoi mustien valamiehistöehdokkaiden olevan alttiimpia hylkäämiselle. Enemmistö vastaajista piti tärkeänä, että valamiehistössä olisi syytetyn rodun mukaisia jäseniä (McGuffee ym. 2007). Tämä ilmentää oikeudellisen tarinankerronnan periaatetta, sillä vastaajien kokemus oikeudenmukaisuudesta ja halu nähdä syytetyn rodun mukaisia jäseniä valamiehistössä heijastaa sitä, miten oikeusprosessien legitimiyyttä rakennetaan yhteisön jäsenten omien kertomusten ja kokemusten kautta, erityisesti vähemmistöryhmien näkökulmasta. (Delgado ym. 2017, 48–50.) Kansalaisten näkökulmasta tämä valamiesvalinnan epäoikeudenmukaisuus on siis havaittavissa. Tämä kokemus on keskeinen, sillä se vaikuttaa oikeusjärjestelmän hyväksyttävyyteen ja siihen, koetaanko oikeudenkäynnit aidosti reiluna ja edustavina (McGuffee ym. 2007).

Vaikka laki kieltää suoran syrjinnän, syrjintä jatkuu käytännöissä, joita ei ole helppo havaita. Tilastot osoittavat, että nämä käytännöt heikentävät vähemmistöjen kokemusta oikeudenmukaisuudesta. (McGuffee ym. 2007.) Etujen lähentymisen käsite (Bell 1980) nostaa esiin sen mahdollisuuden, että rodullista tasa-arvoa edistävät oikeusuudistukset, kuten Batson, eivät aina johda syvälliseen muutokseen, mikäli ne eivät samalla ole enemmistön edun mukaisia. Näin voidaan selittää, miksi muodollinen tasa-arvo ei välttämättä pureudu

rakenteelliseen syrjintään. Tätä ilmentää se, että Batson-haasteita koskevat oikeudelliset käytännöt on muotoiltu tavalla, joka suojelee ehdottoman haasteen institutionaalista asemaa. Samalla tekee syrjinnän osoittamisen käytännössä lähes mahdottomaksi. (Jonakait 2003; DeCamp & DeCamp 2020.) Kuten Sommersin ja Nortonin (2008) kokeellisessa tutkimuksessa havaittiin, osallistujat poistivat mustia valamiehistöehdokkaista valkoisia useammin, vaikka ehdokkaiden profiilitiedot olivat identtiset. Päätöksiä perusteltiin neutraaleilta vaikuttavien perusteiden, kuten eleisiin, kehonkieleeseen tai epävarmuuteen liittyvillä arvioilla. Näitä perusteluita oikeuskäytännöt ovat toistuvasti hyväksyneet, vaikka niiden yhteys kohdistuu epäsuorasti juuri etnisiin vähemmistöihin. (Sommers & Norton 2008). Näin muodolliset yhdenvertaisuusperiaatteet voivat säilyä, vaikka syrjivät rakenteet jatkavat toimintaansa uudessa muodossa.

4.2 Batson-testi ja oikeuskäytännön rajoitteet

Batson vs. Kentucky (1986) oli oikeudellisesti merkittävä askel, sillä se kielsi ehdottomien haasteiden käytön rasistisilla perusteilla ja loi johdannossa esiteltyä kolmivaiheista testiä syrjiviä haasteiden tunnistamiseksi. Margolis (2018) ja Jonakait (2003) tuovat molemmat esiin, kuinka Batson-testi on helppo kiertää esittämällä rodusta riippumaton, mutta käytännössä syrjivä perustelu – esimerkiksi riittämätön silmäkontakti tai luottamuspula poliisiin.

Margolis (2018) perustelee väitettään oikeustieteellisellä ja normatiivisella analyysillä oikeustapauksista, tutkimuksista ja käytännöistä, joissa syyttäjät ovat poistaneet mustia valamiehistöehdokkaista vedoten näennäisesti neutraaleihin syihin, kuten poliisikriittisyyteen tai eleettömään käytökseen. Esiin nostetaan muun muassa tapauksessa Foster vs. Chatman esiin nousseisiin todisteisiin, joissa syyttäjät olivat käyttäneet Batson-haasteen kiertämiseen valmiiksi laadittuja listoja "sopivista" perusteluista, kuten siviilisääty tai silmälasien käyttö. Margolisin mukaan tällaiset perustelut mahdollistavat värillisten ehdokkaiden systemaattisen poissulkemisen ilman näkyvää rotusyrjinnän tunnusmerkistöä. (Margolis 2018.)

Jonakait (2003) puolestaan lähestyy ongelmaa oikeuspsykologian ja oikeudenkäytännön näkökulmasta. Hän korostaa, että ehdottomat haasteet antavat syyttäjille ja puolustukselle laajan harkintavallan ilman velvollisuutta esittää todisteita valamiehistöehdokkaiden puolueellisuudesta. Batson-testi asettaa vastapuolen tehtäväksi osoittaa syrjivä aikomus, mutta Jonakaitin mukaan tuomarit hyväksyvät liian helposti pinnallisia selityksiä, jotka kätkevät taustalla olevan syrjinnän. (Jonakait 2003) Näin ollen

molemmat tutkijat havaitsivat, kuinka Batsonin kolmiportainen testi epäonnistuu suojaamaan vähemmistöjä tehokkaasti valamiehistövalinnassa.

Tapauksessa Purkett vs. Elem (1995) todettiin, että pitkät, epäsiistit hiukset ja viikset ovat riittävä rotuneutraali perustelu. Vaikka tällaisilla ulkonäköön liittyvillä perusteluilla ei ole suoraa yhteyttä rotuun, ne voivat heijastaa stereotypioita, jotka kohdistuvat tiettyihin vähemmistöryhmiin. (Jonakait 2003, 144). Sommersin ja Nortonin (2008) psykologinen analyysi tarjoaa tähän selityksen. Heidän tutkimuksensa mukaan ehdottomat haasteet perustuvat usein intuitiivisiin vaikutelmiin, jotka kumpuavat tiedostamattomista ennakkoluuloista ja kulttuurisesti opituista stereotypioista. Ulkonäköön perustuvat perustelut voivat esiintyä neutraaleina, siitä huolimatta ne nojaavat usein kulttuurisesti latautuneisiin stereotypioihin, jotka yhdistetään erityisesti mustiin miehiin ja muihin etnisiin vähemmistöihin. (Sommers & Norton 2008.) Margolis (2018), Jonakait (2003) sekä Sommers ja Norton (2008) ovat huomioineet, että epämääräiset vaikutelmat ja ei-verbaaliset havainnot mahdollistavat syrjinnän. Ne eivät riko Batsonin muotovaatimuksia, mutta mahdollistavat sen kiertämisen. Näin ne ylläpitävät käytäntöä, jossa syrjintä voi jatkua muodollisesti hyväksyttävien perustelujen varjolla.

Oikeustapaus People vs. Bridgforth (2016) laajensi Batsonin tarjoamaa suojaa koskemaan myös ihonväriä, mikä teoreettisesti mahdollistaa entistä hienovaraisempien syrjinnän muotojen tunnistamisen. Kuitenkin myös tämä suojauksen laajentamisen vaikutus jää marginaaliseksi laajassa oikeuskäytännössä, eikä laillinen valvonta ole kyennyt vakiinnuttamaan tasa-arvoa valamiehistövalinnoissa järjestelmällisesti. (Margolis 2018.) Ilman aktiivisia toimia rotuneutraalit järjestelmät toistavat valtasuhteita ja ylläpitävät valkoisten ylivaltaa valamiesvalinnoissa. Batsonin sääntely ei estä syrjintää, vaan antaa sille uuden ilmenemismuodon. (Fukurai & Krooth 2003.) Fukurai ja Krooth (2003) sekä DeCamp ja DeCamp (2020) väittävät, että syrjivät käytännöt jatkuvat oikeudenkäyntiprosesseissa osin siksi, että Batson-testi ja vastaavat oikeudelliset mekanismit asettavat todistustaakan niin korkealle, että syrjivän tarkoituksen osoittaminen on käytännössä lähes mahdotonta.

Fukurai ja Krooth (2003) perustelevat väitettä teoksessaan, jossa he hyödyntävä laadullista ja monimenetelmällistä lähestymistapaa, jossa yhdistyvät oikeudellinen tapausanalyysi, kriittinen rotuteoria sekä oikeusjärjestelmän institutionaalisten käytäntöjen tarkastelu. He analysoivat erityisesti korkeimman oikeuden päätöksiä ja muuta oikeudellista asiakirja-aineistoa

tutkiakseen ehdottomien haasteiden vaikutusta rodulliseen edustukseen valamiehistöissä. Fukurai ja Krooth (2003) esittävät, että Yhdysvaltain valamiehistöjärjestelmässä esiintyy merkittävää rakenteellista ja systemaattista rotusyrjintää. He väittävät, että oikeuskäytäntöjen, kuten Batson- testin, vaatimukset syrjinnän todistamisesta, eivät riitä ehkäisemään syrjiviä käytäntöjä käytännössä. Mahdollisena ratkaisuna esitetään, että näitä ongelmia voitaisiin korjata ottamalla käyttöön positiivista erityiskohtelua (engl. affirmative action) valamiehistövalinnoissa. Positiivista erityiskohtelua olisi vähemmistökiintiöt tai rodullisesti tasapainotetut valamiehistöt, joiden kautta voitaisiin varmistaa vähemmistöjen edustus. Fukurai ja Krooth (2003) perustelevat positiivisen erityiskohtelun ratkaisua sillä, että monimuotoiset valamiehistöt tekevät perustellumpia ja tasapuolisempia päätöksiä. (Fukurai & Krooth 2003)

Kriittisen rotuteorian näkökulmasta tarkasteltuna Batson vs. Kentucky (1986) edustaa esimerkkiä siitä, kuinka oikeusjärjestelmä voi muotoilla tasa-arvoa tavoittelevia periaatteita, mutta samalla säilyttää rakenteelliset vallan muodot, jotka ylläpitävät rodullista hierarkiaa. Vaikka Batson muodollisesti kielsi rotuun perustuvan syrjinnän valamiehistövalinnoissa, sen kolmivaiheinen testimenettely ei käytännössä puutu järjestelmään sisäänrakennettuun valkoista etuoikeutta suojaavaan logiikkaan. Tässä valossa Batson- testi toimii esimerkkinä värisokeasta oikeuskäytännöstä. Se kieltää selvän rotusyrjinnän, mutta sallii käytännössä syrjivät käytännöt, kunhan ne esitetään rotuneutraalilla kielellä. (Crenshaw 1988.) Margolis (2018) ja Jonakaitin (2003) havainnoivat, kuinka esimerkiksi ehdokkaan ulkonäkö tai käytös voidaan hyväksyä haasteen perusteeksi ilman, että tuomioistuin puuttuu mahdollisesti taustalla vaikuttaviin ennakkoluuloihin. Tämä kuvastaa institutionaalisen rasismien sopeutumiskykyä: kun suora syrjintä kielletään, se muuntautuu rakenteellisesti hyväksyttävään muotoon. Kuten edellisessä luvussa nostin esille: tutkimukset osoittavat systemaattisia rodullisia eroja siinä, ketkä pääsevät osaksi valamiehistöjä, vaikka muodollisesti haasteet perustellaan neutraalisti (DeCamp & DeCamp 2020; Sommers & Norton 2008). Näin ollen väite institutionaalisen rasismien sopeutumiskyvystä ei perustu yksittäisiin tapauksiin, vaan laajempaan tutkimusnäyttöön, joka todentaa, miten valtasuhteet säilyvät muotoaan muuttamalla, kun suora syrjintä kielletään mutta käytännöt mukautuvat oikeudellisiin puitteisiin.

Jollyn (2024) artikkeli esittää historiallisnormatiivisen analyysin ehdottomien haasteiden oikeudellisesta luonteesta. Metodologisesti artikkeli tukeutuu oikeushistorialliseen lähestymistapaan, jossa jäljitetään ehdottoman haasteen oikeuden Yhdysvaltojen perustuslain

kuudenteen lisäykseen. Argumentointi perustuu tekstuaaliseen, historialliseen ja institutionaaliseen tulkintaan perustuslain sanamuodosta ja ratifiointihistoriasta. (Jolly 2024.) Ehdottomat haasteet ovat olleet olennainen osa puolustuksen oikeuksia ja niiden tarkoituksena on ollut ennen kaikkea taata syytetyille tunne puolueettomasta oikeudenkäynnistä. Oikeus ehdottomiin haasteisiin ei ole absoluuttinen, mutta se on perustuslaillisesti suojattu. Tämän vuoksi sitä voidaan kokonaan poistaa ilman perustuslain muutosta. Ilman radikaalia järjestelmän purkua ja uudelleenmuotoilua oikeus ei kykene täydellä varmuudella poistamaan rakenteellista syrjintää. (Jolly 2024.) Täten Batsonin tapaus ja sen päätöstä täydentäneet tapaukset näyttävät kriittisen rotuteorian näkökulmasta katsottuna esimerkkinä siitä, kuinka oikeusjärjestelmä voi säilyttää syrjinnän rakenteet samalla kun se näennäisesti vastustaa niitä (Capers 2014). Siitä huolimatta, että täydellinen kieltäminen on ristiriidassa perustuslain kanssa, osavaltiot voivat säätää rajoituksia esimerkiksi haasteiden lukumäärästä tai niiden käyttötavoista, kunhan nämä toimenpiteet turvaavat molempien osapuolien oikeuden vaikuttaa valamiehistöön kokoonpanoon. (Jolly 2024.)

4.3 Ehdottomien haasteiden käyttö syrjivänä välineenä

Aineistossa ilmenee monia konkreettisia esimerkkejä siitä, miten ehdottomia haasteita on hyödynnetty poistamaan suhteettoman usein mustia valamiehistöehdokkaista. Historiallisesti rodullisten ryhmien poissulkeminen on ollut tietoinen strategia. Jonakait (2003) kuvaa, kuinka jopa 1970-luvulla Manhattanilla syyttäjät pitivät mustia ehdokkaista yleisesti epäedullisina valamiehinä ja pyrkivät hylkäämään heidät ehdottomilla haasteilla riippumatta yksilön todellisesta kyvykkyydestä toimia valamiehenä.

Gabbidon ym. (2008) suorittivat empiirisen sisällönanalyysin Yhdysvaltojen valitustuomioistuimissa vuosina 2002–2006 käsitellyistä tapauksista, joissa valitettiin rotuun perustuvista ehdottomista haasteista. Lopullinen aineisto koostui 184 tapauksesta. Kunkin tapauksen osalta koodattiin 14 muuttujaa, mukaan lukien oikeuden ratkaisu, valittajan sukupuoli ja rotu, haasteiden määrä ja tyyppi sekä poistettujen valamiehistöön jäsenten rotu ja sukupuoli. Gabbidonin ym. tutkimuksessa havaittiin, että ehdottomien haasteiden esittäminen valamiehiä kohtaan oli valtaosin syyttäjän toimintaa, sillä peräti 89,8 prosentissa tapauksista haasteen esitti syyttäjä. Haasteet kohdistuivat useimmiten mustiin, jotka muodostivat suurimman poistetun ryhmän. Erityisen haavoittuvassa asemassa olivat mustat naiset, jotka

muodostivat 75 prosenttia kaikista naispuolisista poistetuista ehdokkaista. (Gabbidon ym. 2008.)

Tutkimuksessa kävi ilmi, että suurin osa haasteista katsottiin oikeudessa rotuneutraaleiksi, sillä 79 prosenttia valittajista hävisi valituksensa. Tuomioistuimet hyväksyivät syyttäjien ja puolustuksen esittämät perustelut, jotka nähtiin olevan rotuun liittymättömiä. Näihin perusteluihin kuuluivat muun muassa väitetty ennakkoluuloisuus jotakin oikeudenkäynnin osapuolta kohtaan, kehonkieli, henkilökohtaiset tai perheen rikostaustat sekä elämäntilanteeseen liittyvät esteet. Tapauksista 21 prosentissa valitus menestyi, ja keskeinen ratkaiseva tekijä oli haasteiden perustelujen epäjohdonmukaisuus. Erityisesti oikeus piti ongelmallisena tilanteita, joissa musta valamies poistettiin perusteella, jota ei sovellettu valkoiseen valamieheen identtissä tilanteessa. Tällainen ristiriitainen menettelytapa katsottiin viitteeksi siitä, että haaste perustui tosiasiaassa rotuun eikä puolueettomaan arvioon valamiehen sopivuudesta. (Gabbidon ym. 2008.) Suurimmassa osassa tapauksista valitukset siis hylättiin, koska vaadittua näytön tasoa ei kyetty saavuttamaan. Kuitenkin noin viidesosassa tapauksista havaittiin syrjiviä lähtökohtia. Tämä korostaa sitä, että vaikka muodollisesti rotuneutraalit perustelut hyväksytään, niiden soveltaminen käytännössä voi silti paljastaa rakenteellista syrjintää.

Analyysi *People vs. Bridgforth* -tapauksesta ilmentää, kuinka mustat valamiehistöehdokkaat suljettiin pois ihonvärin eikä rodun perusteella. Tästä nousee esiin kolorismi ilmiö: vaaleaihoisia mustia pidetään usein neutraaleina, kun taas tummempi iho yhdistetään negatiivisiin ennakko-oletuksiin, kuten epäluotettavuuteen tai rikollisuuteen. (Margolis 2018.) Tämä viittaa siihen, että rasismi ei rajoitu yksittäiseen rotukategoriaan vaan on monitasoinen ja ilmentyy jopa rodullisten ryhmien sisällä. DeCamp ja DeCampin (2020) pitkittäistutkimuksessa todettiin, että mustat ehdokkaat poistettiin ehdottomilla haasteilla 49,8 % todennäköisyydellä, valkoiset ehdokkaat vain 11,2 % todennäköisyydellä. Tämä ero ei selity neutraaleilla tekijöillä, vaan vahvistaa, että syrjintä on sopeutunut Batson tapauksen jälkeen uudenlaisiin, muodollisesti hyväksyttäviin muotoihin (DeCamp & DeCamp 2020).

Kriittisen rotuteorian näkökulmasta kolorismi ei ole vain yksilötason syrjintää, vaan osa rakenteellista rasismin järjestelmää, jossa valkoisuus toimii normatiivisena mittapuuna ja kaikki poikkeamat siitä arvioidaan suhteessa tähän valtaan. Teorian mukaan laki toimii välineenä rodullisen hierarkian ylläpitämisessä, myös tilanteissa, joissa syrjintä ei perustu

selvästi rotuun vaan esimerkiksi ihon sävyyn. (Capers 2014.) Kolorismin analyysi laajentaa ymmärrystä siitä, miten rodullinen eriarvoisuus toimii useilla tasoilla eikä vain mustien ja valkoisten välillä, vaan myös mustien yhteisön sisällä.

Ehdottomien haasteiden institutionaalinen hyväksyttävyyys toimii esimerkkinä siitä, kuinka laki ei pelkästään heijasta vaan myös uusintaa rodullista valtaa ja hierarkiaa. Ehdottoman haasteen oikeudellinen muoto esittäytyy neutraalina, koska perusteluja ei vaadita. Käytännössä se mahdollistaa tilan, jossa tiedostamattomat vinoumat, kulttuuriset stereotyyppit ja rakenteellinen rasismi voivat vaikuttaa ilman todellista oikeudellista kontrollia. Tämä on linjassa teorian keskeisen teesin kanssa: rotuun liittyvät epäoikeudenmukaisuudet eivät ole vain yksittäisiä poikkeamia järjestelmässä, vaan järjestelmä itsessään on rakentunut ja ylläpitää näitä eroja (Capers 2014; Delgado & Stefancic 2017, 27–28).

Sommersin ja Nortonin (2008) kuvaama intuitiivinen päätöksenteko on erityisen altis juuri sellaisille kognitiivisille prosesseille, jotka aktivoivat rasisia stereotyyppioita. Tällöin ihonväri, etunimi tai vaikkapa aksentti voivat toimia niin sanotusti vihjeinä, jotka ohjaavat epäluottamusta, vaikka mitään objektiivista perustetta ei olisi (Sommers & Norton 2008). Kriittisen rotuteorian mukaan tällaiset vaikutusmekanismit eivät ole yksilön mielivaltaa, vaan seurausta historiallisesta ja kulttuurisesta prosessista, jossa rodulliset merkitykset on sidottu yhteiskunnalliseen arvojärjestelmään ja lain rakenteisiin (Gillborn & Ladson-Billings 2010). Niinpä myös Batsonin tapauksen asettamat rajoitteet voivat jäädä tehottomiksi, koska järjestelmä ei kykene tunnistamaan hienovaraisia syrjinnän muotoja tai piilevää rodullista logiikkaa, joka ohjaa valintaa.

Jonakaitin (2003) havainnot 1970-luvun Manhattanilta sekä People vs. Bridgforth- tapaus ovat havainnollistavia esimerkkejä siitä, että vaikka rodullinen syrjintä olisi kiellettyä, oikeudellinen logiikka mahdollistaa sen jatkumisen muilla ehdoilla. Tämä vastaa kriittisen rotuteorian värisokean rasismin (engl. colorblind racism) käsitettä. Värisokea rasismi tarkoittaa ajattelutapaa, jossa rodulliset erot kielletään tai sivuutetaan muodolliseen tasa-arvoon vedoten. Tämä näennäinen värisokeus estää rakenteellisen rasismin tunnistamisen ja ylläpitää epätasa-arvoa, koska syrjivät käytännöt jäävät piiloon rodusta irrotetun, mutta tosiasiasa valkoista normia suosivan logiikan alle. (Haney López 2006, viit. Margolis 2018; Capers 2014.) DeCampin ja DeCampin (2020) tutkimus tarjoaa empiiristä tukea tälle näkemykselle: vaikka

muodollisesti haasteet perustellaan neutraalisti, lopputulokset kuvaavat eron mustien ja valkoisten ehdokkaiden kohtelussa.

Kriittisen rotuteorian mukaan keskeinen ongelma ei ole yksittäisten toimijoiden ennakkoluuloisuus, vaan järjestelmän kyvyttömyys tunnistaa ja puuttua valtaan perustuvaan syrjintään (Delgado ym. 2017, 6–7, 22). Ehdottomien haasteiden käyttö voi mahdollisesti ylläpitää tätä valtaa, koska se mahdollistaa rakenteellisen syrjinnän toiston ilman suoraa vastuunottoa. Tämä ilmiö on erityisen ongelmallinen tilanteissa, joissa oikeuden puolueettomuus on keskeinen osa prosessin luotettavuutta, kuten rikosoikeudellisissa valamiesmenettelyissä. Teorian näkökulmasta tarkastellessa ehdottomat haasteet eivät ole ainoastaan tekninen prosessi valamiehistön muodostamisessa, vaan ne voivat osallistua aktiivisesti valkoisen vallan tuottamiseen ja uusintamiseen.

5 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mahdollistavatko ehdottomat haasteet rodullisen syrjinnän Yhdysvaltojen rikosoikeudenkäyntien valamiehistövalinnassa. Tutkimuksessa tarkastelin, miten nämä haasteet vaikuttavat vähemmistöjen edustukseen valamiehistöissä sekä oikeudenkäyntien reiluuteen ja puolueettomuuteen. Kiinnitin erityisesti huomiota siihen, miten oikeustapaukset, kuten *Batson vs. Kentucky* (1986), ovat pyrkineet rajoittamaan syrjiviä käytäntöjä ja kuinka tehokkaita nämä toimet ovat olleet käytännössä.

Tutkimuksen keskeiset havainnot näyttävät, että ehdottomien haasteiden käyttö voi mahdollisesti edelleen luoda väylän rodulliselle syrjinnälle Yhdysvaltojen valamiehistövalinnoissa. Empiirinen aineisto viittaa siihen, että vähemmistöehdokkaita poistetaan systemaattisesti useammin kuin valkoisia, ja tämä tapahtuu usein ilman avoimia tai läpinäkyviä perusteluja. Esimerkiksi Sommersin ja Nortonin (2008) kokeellisessa asetelmassa todettiin, että oikeustieteen kentällä toimivat koehenkilöt olivat merkittävästi todennäköisemmin poistamassa mustia valamiehistöehdokkaita kuin valkoisia. Samoin oikeustapaukset, kuten *Miller-El vs. Dretke* (2005) viittaavat mahdollisuuteen, että haasteita käytetään epäjohdonmukaisesti ja syrjivästi, vaikka muodolliset oikeudelliset puitteet estäisivät tällaisen toiminnan (DeCamp & DeCamp 2020).

Johtopäätökset perustuvat monipuoliseen aineistoon, joka koostuu sekä oikeudellisista että sosiologisista lähteistä. Tutkimuksessa käytetty integroiva kirjallisuuskatsaus yhdistää määrällisiä ja laadullisia tutkimustuloksia kriittisen rotuteorian viitekehykseen. Tämä teoreettinen näkökulma on ollut keskeinen tutkimuskysymysten tarkastelussa, sillä se mahdollistaa syrjinnän tarkastelun paitsi suorina tekoina myös rakenteellisina mekanismeina. Kriittisen rotuteorian näkökulmasta tarkasteltuna oikeusjärjestelmä ei toimi tyhjiössä, vaan se on kytköksissä historiallisiin, kulttuurisiin ja poliittisiin valtarakenteisiin, jotka ylläpitävät valkoisten etuoikeutta myös muodollisesti tasa-arvoa tavoittelevassa järjestelmässä (Delgado ym. 2017, 6–8, 28–29).

Tutkimuksen tulokset tukevat käsitystä siitä, että vaikka *Batsonin* testin kaltaiset oikeudelliset mekanismit ovat askel kohti tasa-arvoisempaa oikeudenkäyntiä, ne voivat jäädä käytännössä tehottomiksi ilman laajempaa institutionaalista muutosta. Testin vaatimukset syrjinnän osoittamiselle kiistämättömästi ovat niin korkeat, että vain kaikkein räikeimmät tapaukset

johtavat toimenpiteisiin. (Margolis 2018.) Näin ollen muodollinen tasa-arvo voi peittää alleen rakenteellisen syrjinnän, mikä on linjassa kriittisen rotuteorian käsitteellistämän värisokean rasismin kanssa (Gillborn & Ladson-Billings 2010).

Tutkimuksen keskeinen vahvuus on sen monitieteinen lähestymistapa ja kriittisen näkökulma, joka tuo esiin oikeusjärjestelmän piileviä vinoumia. Integroiva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa aiempien tutkimusten yhdistämisen tavalla, joka paljastaa laajemmat rakenteelliset taipumukset (Salminen 2023). Vaikka tutkimus ei sisällä omaa empiiristä aineistonkeruuta, menetelmällinen ratkaisu on tarkoituksenmukainen suhteessa tutkimusasetelmaan. Tavoitteena oli tarkastella ilmiötä yleisellä ja rakenteellisella tasolla, ei yksittäisen tapauksen tasolla.

Tutkimuksen rajoitukset liittyvät empiirisen aineiston toissijaisuuteen ja siihen, että analyysi perustuu olemassa olevaan tutkimuskirjallisuuteen. Tämä ei kuitenkaan heikennä tutkimuksen luotettavuutta tai arvoa, vaan avaa pikemminkin mahdollisuuksia jatkotutkimukselle. Esimerkiksi tulevissa tutkimuksissa voitaisiin tarkastella tuoreempaa oikeuskäytäntöä osavaltioiden tasolla, selvittää värisokean rasismin ilmenemistä oikeuden käytännöissä tai hyödyntää haastatteluaineistoa valamiehistöprosessin toimijoilta. Kolorismiin liittyvät havainnot viittaavat tarpeeseen laajentaa tutkimusta monikerroksisen syrjinnän tarkasteluun rodullisten ryhmien sisällä.

Valamiehistö ei ole vain menettelyllinen osa oikeudenkäyntiä, vaan se on yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden symboli. Mikäli tämä symboli toistuvasti sulkee pois vähemmistöjen äänen, vaarantuu sekä prosessien puolueettomuus että kansalaisten luottamus oikeusjärjestelmään. Ehdottomien haasteiden kaltaiset menettelyt, jotka sallivat syrjinnän ilman selkeää vastuunkantoa, eivät ole yhteensopivia aidosti yhdenvertaisen oikeuden kanssa. Ehdottomat haasteet ovat kuitenkin niin upottautunut Yhdysvaltain oikeusperinteeseen, että niiden poistaminen on poliittisesti ja oikeudellisesti vaikeaa, jopa silloin, kun syrjivät käytännöt ovat ilmeisiä. Jollyn (2020) näkemystä tukien, perustuslaillisen suojan tarkistaminen olisi tarpeen, jotta Batsonin periaatteet voitaisiin todella toteuttaa käytännössä. Oikeusjärjestelmän uudistaminen tämän epäkohdan tunnistamiseksi ei ole pelkästään tekninen kysymys, vaan keskeinen yhteiskunnallinen tehtävä, joka koskettaa oikeudenmukaisuuden perustaa.

Lähdeluettelo

- Bell, D. A. (1980). *Brown v. Board of Education and the Interest-Convergence Dilemma*. *Harvard Law Review*, 93(3), 518–533. <https://doi.org/10.2307/1340546>
- Batson v. Kentucky*, 476 U.S. 79 (1986)
- Brown v. Board of Education*, 347 U.S. 483 (1954)
- Capers, B., Dubber, M. D., & Hörnle, T. (2014). *Critical Race Theory*. In *The Oxford Handbook of Criminal Law*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199673599.013.0002>
- Crenshaw, K. (1991). *Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color*. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299.
<https://doi.org/10.2307/1229039>
- Crenshaw, K. (1988). *Race, Reform, and Retrenchment: Transformation and Legitimation in Antidiscrimination Law*. *Harvard Law Review*, 101(7), 1331–1387.
<https://doi.org/10.2307/1341398>
- Delgado, R., Stefancic, J., Harris, A., & JSTOR. (2017). *Critical race theory: an introduction* (Third edition.). New York University Press. <https://doi.org/10.18574/9781479851393>
- Dudziak, M. L. (2000). *Cold War civil rights: race and the image of American democracy*. Princeton University Press.
- Dei, G. J. S., Karumanchery, L. L., & Karumanchery-Luik, N. (2004). CHAPTER FOUR: *White Power, White Privilege*. *Counterpoints* (New York, N.Y.), 244, 81–99.
- Equal Justice Initiative. (2021). *Race and the jury: Illegal racial discrimination in jury selection*. Equal Justice Initiative. <https://eji.org/report/race-and-the-jury/>
- Foster v. Chatman*, 578 U.S. 488 (2016)

Gillborn, D., & Ladson-Billings, G. (2010). Critical race theory. In P. Peterson, E. Baker, & B. McGaw (Eds.), *International encyclopedia of education* (3rd ed., Vol. 1, pp. 341–348). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-044894-7.01530-X>

Lopez, I. H. (2022). Ozawa and Thind. In *White by Law 10th Anniversary Edition* (Vol. 16, pp. 56–77). New York University Press.
<https://doi.org/10.18574/nyu/9780814753415.003.0009>

Miller-El v. Dretke, 545 U.S. 231 (2005)

Moreau, S. (2010). What Is Discrimination? *Philosophy & Public Affairs*, 38(2), 143–179.
<https://doi.org/10.1111/j.1088-4963.2010.01181.x>

Purkett v. Elem, 514 U.S. 765 (1995)

Ruiter, D. W. P. (2001). Legal Institutions. In *Legal Institutions* (pp. 71–96). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-015-9765-4_4

Salminen, Ari (2011): Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.

Swain v. Alabama, 380 U.S. 202 (1965)

Liite 1. Aineisto

DeCamp, W., & DeCamp, E. (2020). It's Still about Race: Peremptory Challenge Use on Black Prospective Jurors. *The Journal of Research in Crime and Delinquency*, 57(1), 3–30. <https://doi.org/10.1177/0022427819873943>

Frampton, T. W. (2018) The Jim Crow Jury. *Vanderbilt law review*. 71 (5), 1593–1654.

Fukurai, H., & Krooth, R. (2003). *Race in the jury box: affirmative action in jury selection* (1st ed.). State University of New York Press.

Gabbidon, S. L., Kowal, L. K., Jordan, K. L., Roberts, J. L., & Vincenzi, N. (2008). Race-Based Peremptory Challenges: An Empirical Analysis of Litigation from the U.S. Court of Appeals, 2002–2006. *American Journal of Criminal Justice*, 33(1), 59–68. <https://doi.org/10.1007/s12103-007-9027-6>

Jolly, R. L. (2024) The Constitutional Right to Peremptory Challenges in Jury Selection. *Vanderbilt law review*. 77 (5), 1529–1587.

Jonakait, R. N. (2003). *The American jury system* (1st ed.). Yale University Press. <https://doi.org/10.12987/9780300129403>

Margolis, E. R. (2018). Color as a Batson Class in California. *California Law Review*, 106(6), 2067–2098. <https://doi.org/10.15779/Z38PC2T88P>

McGuffee, K., Garland, T. S., & Eigenberg, H. (2007). Is Jury Selection Fair? Perceptions of Race and the Jury Selection Process. *Criminal Justice Studies*, 20(4), 445–468. <https://doi.org/10.1080/14786010701758245>

Sommers, S. R., & Norton, M. I. (2008). Race and Jury Selection: Psychological Perspectives on the Peremptory Challenge Debate. *The American Psychologist*, 63(6), 527–539. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.63.6.527>